

הוא ראה את היהודים

עי מרתה מול שער ציון בירושלים הי ערבית. באותו המקום, בו עמדתי לפני 17 שנה בדיוק וראיתי איך מועברים כ-2000 יהודים מן הרובע העתיק שלהם לירושלים החדשה.

הם צעדו אז לאורך רחוב המלך דויד, כשהם נושאים את מטלטליהם העלובים, וכשתילי הלגיון הערבי מקיפים אותם. הם נושאו בידיהם את התינוקות — וגם ילדים, שיכלו ללכת, נושאו בזרועות אמריקאיים, כאלו שיתק הפחד את רגליהם. צעדתי איתם בצעדתם האחרונה העגומה. כאשר ראו את שער ציון מרוחק — נעצרו. זעקות ובכי תמרורים פרצו מפיהם, קינה מורחבת קורעת לב. יהודי זקן החל בקריאת קריש גברים אחרים התקהלו סביבו והצטרפו לתפילה! אך הלגיונרים לא נתנו להם לגמור. הם פיזרו את התקהלות הקטנה, ואילצו את היהודים לצעוד הלאה — דרך שער ציון, אל עולמם החדש.

השער עצמו היה אז במצב גרוע. כי לפני כן שימש מטרה להתקפה של הפלמ"ח. את התקפת הפלמ"ח ראיתי שבוע קודם לכן — מבלי לדעת שאני עד למאורע היסטורי. אז הייתי עדיין בצד הישראלי של החויה, ויחד עם תריסר עתונאים אמריקאיים נועתי אל מול השער, לקול התפוצצות אדירה. התפתח דו־קרב של אש מיקלעים, כשהצד הישראלי חולש על שער ציון ממרומי כנסיית הרומיזציון. עם שחר ראינו את הפורצים בשובם לעיר החדשה, עם פצועים וזקנים. הם הצליחו במשימתם — הדרו לרובע היהודי בעיר העתיקה, העבירו מוזן ותחמושת, בתקווה כי הרובע יזוּק מעמד.

★ ★ ★ בשטח ההפקר

אך הרובע לא עמד. תושביו נכנעו, ואל העתונאים הורים בעיר החדשה, הגיעה הידיעה, כי בקרוב ייערך הגירוש. כמה

שער ציון

זה השער שנפרץ עליידי הפלמ"ח בקרבות 1948, ערב נפילת העיר העתיקה. מכאן יצאו היהודים, אחרי הכניעה ללגיון הערבי. עכשיו בוצר השער עליידי עמדות צרופות, נמצא תחת שמירה מתמדת של אנשי הלגיון הערבי.

לקחתי את מוזחתי לקונסוליה האמריקאית. היו בה בערך כ-1200 דולאר בי מזומנים, האם עלי לקחת את הכסף עמי? אם אתפס, אמרתי לעצמי, לבטח יגנבו ממני את הסכום הגדול. הוא גם עלול לערוך חשדות, שמא אני מרגל או משהו כזה. עטפתי את הכסף, הנחתי אותו מתחת לבגדים, וביקשתי מאנשי הקונסוליה לשמור את המזוודה במקום בטוח. איננו יכולים לקחת אחריות לבטחונה, היתה התשובה. אם אתה רוצה — תוכל להניח אותה מתחת למדרגות, בכניסה. תמצא שם עוד כמה מוזחות.

על המזוודה הדבקתי פתק: במקרה נביחות. בכל רגע הייתי עלול להיתקל במישר ערבי. מטוב שאפגוש תחילה אורחים, חשבתי, כי חילים קודם יורים ואחר כך שואלים. אינני יודע ערבית. האם הערבים מבהינים בין עברית ואנגלית? בערך בשעה שתיים אחרי חצות התק רבתי אל הבית, שבחלונו דלק נר. אשה הדליקה מדורה בחצר. האם היכתה למשהו? עמדתי ללא נוע ולא ידעתי מה אעשה.

הבוכים נושאים את הע

האשה הבחינה בי וצווחתה פילחה את הלילה. הכלבים פתחו בנביחה. התרחקתי בפחד, והחלטתי לא להתקרב לבתים. לפתע שמעתי קול תוקפני של גבר שבקע מאחורי תל קטן. נבהלתי עד כי נעתיקו המלים מפי. לא תיארתי לעצמי שמאחורי תל כה קטן יהיה אורב. שוב נשמע קול פקודה, הפעם מלווה בנקישת מתכת. מיהרתי לצעוק: „אני ידני. אני אוהב את חאגי אמין אל-חוסייני! יחי הערבים! אהלן וסאהלן.“

השומר יצא מחפירתו, כשהוא מכסה אותי ברובה, וציווה עלי להתקדם. הובלתי לי חדר המישמר, ומיד התחלתי לברר אם עדיין מצויים שם המתנדבים המצריים ש-הכרתי לפני 15 במאי. לאחר כשעה הופיע אחד מהם, שהיה עתה בדרגת קפטן. „יש לך שער יד יפה“, העיר. „עדיין לא הצלחתי להרוג יהודי ולקחת את שעונו.“

„ידידי, השעון הוא שלך“, אמרתי, אבל רק אחרי שהציג אותי בפני מפקד ותגיד לו שאני אוהב ערבים מושבע.“ למחרת בבוקר התברר לי שאני בגיא קדרון. מכרי המצרי קיים את הבטחתו והציגני בפני מיגור עבדאללה אל-תל. כתמורה נתתי לו שלוש לירות ירדניות — ושמרתי על שעוני.

★ ★ ★ דשא עד הקבר

למחרת החל המשאומתן לכניעת הי עיר העתיקה. הפעם הראשונה ראיתי את רבני מרדכי ויגרטן בכניסה לבית קאיפס, ברובע הארמני. ניגשתי אליו ו-שאלתי אותו: „האם אתה מדבר אנגלית? כן“, ענה הרב.

„אני אמריקאי, לבי עמכם“, אמרתי והתר-חנתי במהירות, כשראיתי לגיונרים מתקר-בים הרב, אשתו וארבע בנותיהם הובאו, יחד

חזרה לעיר העתיקה

עם נכבדים יהודים אחרים, לבנין בית-הספר הארמני. זה היה בתחילת חודש יוני 1948. בחודש שעבר שוב ביקרתי באותה כיתה. הקיר המפוצץ תוקן מזמן. החדר היה נקי ומסודר, ותלמידים ישבו בו וענו לשאלות הבחינות. זכרתי את האנשים היגיעים שהיו שרועים על הרצפה בקיץ 1948, כשהם מוקפים המון צמאדם. רק הודות לתערבותו של המלך עבדאללה לא אונה להם רע.

מג בית-הספר ראיתי את העשן מיתמר מהרובע היהודי שהועלה באש. שמעתי קרי לותרס ופיצוצים. עתה, בקיץ 1965, היו השמיים בהירים וטהורים. גם קרי הרקיע השתנה — מעבר לבית-הקברות בהר הזיתים ניבנה מלון מפואר לתיירים. הי תיירות הפכה, מקור-הכנסה ראשון לירדן. ביקרתי בבית הקברות היהודי. קברים רבים חוללו ומצבות שבורות התגוללו פה ושם. כדי לחפות על החלול נשתלו עצי אורנים ודשא גבוה. צעדתי בוהירות, כי תייר המצלם בבית-קברות יהודי עלול להביא על עצמו צרות צרורות בירדן.

★ ★ ★ מגן-דוד מחוק

רק הכותל המערבי נשמר נקי ומסודר. הכתובות שעל אבניו לא נמח-קו. זה האתר היהודי היחידי שלא הושמד ולא נפגע.

כל המקומות האחרים נהרסו. התאמצתי למצוא את המקום שבו עמד בית-הכנסת הגדול. בפעם האחרונה שראיתיו, היו לו שלוש קירות שלמים, אף כי הגג פיצץ ונהרס. צילמתי או תמונה שבה נראה חייל ובידו מגילה מרופסת. עתה לא נותר ממנו דבר. אף לא הריסות. אך הריסות היו בכל מקום, כי נעשה מאמץ לחוק כל זכר ליהודים. מגן-דוד קועקעו מתוך קירות הבתים, וחלונות בי צורת מגן-דוד שונגו או נסתמו. אך עין מנוסה יכולה עדיין להבחין בהם.

כרובע היהודי נטפלו אלי ילדים ש-צעקו: „כנסה, כנסה!“ הם הובילו אותי במדרגות תתיקקעויות לתוך אולם שהיו בו כתובות בעברית. צלמתי אותן. הם אמרו שזה בית-הכנסת של חלב. אינני יודע אם

שאמות, גא לשלוח לפי הכתובת. כל הי הוצאות יתחורו. ארוזי כמה תפסים בי תרמיל ולקחתי אתי כ-100 דולר. בשעות אחרי הצהרים המאוחרות, לאחר שהודעתי לשלטונות הישראלים על החלטתי, צעדתי עד קצה גורת דיר-אבירטור, היורדת לי וואדי. ניסיתי להסתתר מעיני הצופים הי ערביים שבפיסגה מצפון, וחיכיתי לרדת הלילה.

רחץ פונטיסו פלטוס את ידיו כדי לשחרר את עצמו מן האשמה לצליבה. כאן שכנה מ'פקדת הלגיון בימי הקרבות. מעליה נראה הר-הצופים, בית-החולים הוסה ובניין של האוניברסיטה העברית.

זוהי אל-ראווא, המיפקד המסורתית בעיר הי העתיקה. לפי המסורת, היתה כאן המיפקדה הרומאית בימי ישו, וכאן

כאן היתה המיפקדה

זוהי אל-ראווא, המיפקד המסורתית בעיר הי העתיקה. לפי המסורת, היתה כאן המיפקדה הרומאית בימי ישו, וכאן